

In gesprek met Rabbijn
Awraham Soetendorp

Compassie is een werkwoord

Tegenwoordig wordt er – niet in de laatste plaats onder coaches – vaak gesproken over de noodzaak van verbinding. De wereld loopt, zo lijkt het, ecologisch en geopolitiek in het honderd, de maatschappij wordt met de dag onherbergzamer, de samenleving valt uiteen in elkaar vijandig gezinde groeperingen, en het individu staat er meer en meer alleen voor. Dat gaat fout, dat kan zo niet langer. ‘Verbinden’ moet.

AUTEURS: AD MAAS & SIJTZE DE ROOS

Dat hoor je om je heen. Nu is zo’n verzuchting al gauw niet veel meer dan een modieuze kreet, want wie zal het hier niet mee eens zijn? Iedereen knikt instemmend, en gaat vervolgens – noodgedwongen – over tot de orde van zijn individuele dag. Maar als er een is die zich al vele jaren op lokaal, landelijk en internationaal niveau inspannt om mensen bijeen te brengen, en laat zien hoe je dat kan aanpakken, is het wel Rabbijn Awraham Soetendorp. Zijn leven is getekend door de innerlijke noodzaak om te bouwen aan een wereldwijde gemeenschap van verantwoordelijke burgers, en om verzoening na te streven, zodat, zoals hij dat zelf typeert, “de waarheid in liefde kan worden gedeeld.”

Motief en taak

Wat drijft hem om zich zo in te spannen voor

een betere wereld? Wat heeft dat met geloof te maken, en wat kunnen wij daar als coaches van leren? Met die vragen als leidraad spraken wij met hem.

Awraham Soetendorp: “Ik ben in de oorlog liefdevol opgevangen door een katholiek echtpaar uit Velp. Als baby had ik daar toen geen weet van, maar deze gebeurtenis heeft mijn leven tot op de dag van vandaag in al zijn voegen bepaald. Deze mensen hebben mij in een voor hen levensgevaarlijke situatie opgevangen en zo mijn leven gered. Zij hadden geen bisschop nodig om te weten wat ze moesten doen. Ik wil hen recht doen en hun namen in herinnering roepen: Ria en Bertus van der Kemp. Zij hebben bijgedragen aan een betere wereld en mogen niet vergeten worden.”

“Dat kwam allemaal weer boven toen ik als rabbijn in Den Haag betrokken was bij het weer opbouwen van de Joodse gemeenschap in Nederland. Dat riep vragen op. Want waar was God toen Zijn volk Hem zo nodig had? Het is allemaal zo vervlochten. In het bijbelboek *Exodus* wordt de essentie van de verhouding tussen God en het Joodse volk weergegeven. Het gaat er om dat God, de meest Nabij, in ons midden, is. Al sinds het begin van de Schepping roept God de mens op tot zijn verantwoordelijkheid: ‘*Ajeka*, waar ben je, mens?’ En de mens in nood roept op zijn beurt: ‘Waar ben je, God?’” Het is die vraag, die overdonderend klonk tijdens de Sjoa, de grote vernietiging. Een gemeentelid, die helaas als zovelen zijn naasten had verloren, vatte het schrijnend samen: ‘Met God leven is zwaar, het is soms zelfs onmogelijk met God te leven. Maar het is nog moeilijker om zonder Hem te leven.’”

“Terug naar mijn pleegouders uit Velp. Die waren mij nabij. Door hen mag ik zijn. Daarom voel ik mij geroepen tot

het uiterste te gaan om die erfenis te bewaren, en mij voor vrede in te zetten waar ik kan. Er is dus een ontwikkeling van wat ik van mezelf weet toen ik een baby was naar mijn werk als geestelijk leider. Ik wil mensen nabij zijn.”

“Maar hoe? Als mensen in nood, gebroken door de oorlog, geschonden door het verlies van dierbaren, en door herinneringen aan onuitsprekelijke verschrikkingen, bij mij kwamen om steun, dan zei ik: ‘Je denkt dat ik sterk ben, je komt bij me voor kracht, maar de draad tussen ons is dun, ik weet het ook niet, maar ik kan je vertellen wat ik voel bij jouw verhaal. Ik kan je lijden niet overnemen, maar wel met je meevoelen.’ Ik zie het als een opdracht om met de mensen mee te leven. Dat gaat niet vanzelf. Compassie is een werkwoord.”

Leiderschap: de ‘drie van Breda’

“Als ik leiders spreek heb ik het vaak over de noodzaak om toe te durven geven dat je dingen niet goed hebt gedaan, dat je fouten gemaakt hebt, of twijfelt over je beslissingen. Het is belangrijk dat je daarbij heel precies de situatie en omstandigheden beschrijft, en je herinneringen zo zorgvuldig mogelijk verwoordt. Zo werd in 1985 de Joodse gemeenschap uitgenodigd voor een speciale ontmoeting met de Paus tijdens zijn bezoek aan Nederland. Zoals Joodse gemeenten in andere landen dat hadden gedaan, stemde ook onze gemeenschap daarmee in. Mede vanwege mijn inspanningen op het gebied van de interreligieuze dialoog was ik lid van die delegatie. Nu had de Kerk van Rome in haar verhouding tot het jodendom heel wat goed te maken. Daar kwam het maar niet van. Van inzicht in, of spijt van, de bedenkelijke rol die Rome in de tweede wereldoorlog speelde, hoe vaak ook aanhangig gemaakt, bleef elk signaal

uit. Ook de erkenning van de staat Israël liet op zich wachten, en zo waren er meer

grievens waarop we geen antwoord kregen. Op grond daarvan protesteerden leden van mijn gemeente en anderen heftig tegen zo’n ontmoeting.”

“En ik ging, met andere leidinggevenden, overstag! Het Vaticaan toonde na overleg begrip voor onze houding. De crux was dat, toen Kardinaal Willebrands mij vroeg of een historisch bezoek van de Paus aan een synagoge de bezwaren zou wegnemen, ik zonder raadpleging antwoordde dat dit niet het geval zou zijn. Er was nu rust, de wonden mochten niet weer opengereten worden. Het kan zijn dat mijn weigering, die natuurlijk pijnlijk was, een rol heeft gespeeld in de snel veranderende houding van de kerk. Zij nam kort daarna in ieder geval haar medeverantwoordelijkheid

Ik zie het als een opdracht om met de mensen mee te leven

Over Awraham Soetendorp...

Rabbin Awraham Soetendorp (1943) staat als geestelijk leidsman in de liberaal Joodse traditie en is al een halve eeuw werkzaam als pastor en publieke persoonlijkheid. Hij kwam als zoon van Rabbin Jacob Soetendorp midden in de oorlog ter wereld in het Joodse getto van Amsterdam. Omdat hij als kind ternauwernood uit de handen van de Nazi's werd gered, en liefdevol door katholieke pleegouders werd opgevangen, rekent hij het hoopvol en volhardend streven naar verzoening en vrede tot zijn levens-taak. En zo is hij een leven lang actief als veelgevraagd geestelijk verzorger, spreker, adviseur, bestuurder en leraar.

Na de oorlog bezocht Soetendorp het Amsterdamse Vossius Gymnasium, en volgde hij talmoedische en rabbinale studies in Londen en Cincinnati. Van 1968 tot 2008 was hij rabbin van de Liberaal Joodse Gemeente te Den Haag. Hij is tevens betrokken bij tal van initiatieven die vredesopbouw en maatschappelijk positieve veranderingen dichterbij moeten brengen, als hij ze al niet zelf samen met anderen in het leven roept. Pastoraal zorg en interreligieuze samenwerking nemen in zijn leven en werken een prominente plaats in. Typerend voor zijn missie is zijn bestuurslidmaatschap van de World Council of Religious Leaders, die de vreedzame dialoog tussen de verschillende godsdiensten nastreeft.

Hij publiceerde tal van geschriften, waaronder zijn autobiografische *Volgend Jaar in Jeruzalem: Rabbin in Nederland*. Naast vele andere onderscheidingen viel hem in 1991 de benoeming tot Officier in de Orde van Oranje Nassau toe. Awraham Soetendorp is getrouwd en heeft twee dochters en zes kleinkinderen.

voor het leed de Joden aangedaan, en ook de staat Israël werd erkend; *de facto en de jure*. In een latere ontmoeting met de Paus heb ik verteld hoe ik als kind door mijn katholieke pleegouders in de oorlog ben gered. We zijn elkaar in de armen gevallen, en hebben afgesproken voor elkaar te bidden. Had ik het toch niet anders moeten doen? Zou er echt geen gelegenheid voor dialoog zijn geweest? Het is nodig en goed om deze twijfels met elkaar te delen, zeker voor leiders."

Mystiek en coïncidentie

"Al is de toestand nog zo ernstig, verlossing is altijd mogelijk. De draad die ons verbindt is dun en kan zo breken, maar hij is er wel. Zo heb ik later begrepen hoe ik – mij van geen kwaad bewust – in mijn wiegje lag te slapen toen op een avond in 1943 de jodenjagers de hele buurt uitkamd, en ook bij ons binnenvielen. Een van deze mensen, de Gestapo-leider, keek in mijn wieg, zag mij slapen en zei: 'Jammer dat het een jodenkind is.' En ging toen weg. 'Morgen komen we terug', riep hij toen ze de deur uitgingen. En zo is het ook gegaan. Maar dat korte respijt gaf mijn ouders de kans mij mee te geven naar een onderduik-adres. Wat ik daaruit leer is dit: als zelfs het hart van een fanatieke Nazi door de aanblik van een baby geraakt kan worden, is er hoop. Dan is er nog niets verloren, dan is nog alles mogelijk."

"In het pastoraat mag je ook hopen op verzoening, dat mag je geloven. Belangrijk is dat je openstaat voor coïncidenties, voor wat je toevalt, dat je toeval mogelijk maakt. Een voorbeeld. Als jonge rabbin had ik mijn handen vol aan de geestelijke verzorging van door de oorlog geschonden mensen. Het water stond ons aan de lippen. In een gesprek met Wim Duisenberg, de toenmalige minister van Financiën uit het kabinet Den Uyl, kwam dat min of meer terzijde aan de orde. Ik zei: 'Er zijn zo veel gekwetste mensen, dat redden we niet. Ik kan het pastoraat niet aan. Er zijn er te veel. We moeten hulp hebben, en niet alleen van personeel met witte jassen.' 'Wat

Ik wil altijd ogen

Wat er ook gebeurt, verlies nooit je geloof. Dat is voor Awraham Soetendorp een boodschap die hij graag wil doorgeven. Zoals met dit gedicht.

Ik wil altijd ogen hebben om te kunnen zien,
de schoonheid van de wereld te kunnen prijzen
en deze wondere pracht zonder smet
En te prijzen die haar zo mooi heeft gemaakt
En vol, zo overvol schoonheid.

Ik wil nooit blind zijn voor de schoonheid
Van de wereld zolang ik leef. Ik zal afzien
Van andere dingen maar ik zal er niet geoeg van krijgen
Om de schoonheid te zien waarin ik leef, waarin mijn handen voortgaan
als schepen
En mijn leven bedenken en vormen met moed, en niet minder
Met geduld, onuitputtelijk geduld.

En ik zal niet ophouden met prijzen. Ja, met prijzen zal ik niet ophouden.
En al zou ik vallen, ik zou toch weer opstaan
Al zou het zijn voor een enkel ogenblik
Opdat zij niet zullen kunnen zeggen:

Hij viel. Maar hij is weer opgestaan, een ogenblik om te prijzen
Met brekende ogen
Opdat er nooit een einde komt aan het prijzen.

Nathan Zach (1930)

*Vertaling Awraham Soetendorp
Eerder gepubliceerd in: Nexus, nummer 62 (2012)*

heb je nodig?', vroeg hij, 'maak een plan.' En toen ik vertwijfeld zei dat ik niet wist hoe, zei hij: 'Een halve pagina is genoeg.' Zo gezegd, zo gedaan. En binnen de kortste keren kwam er geld voor het Joods Maatschappelijk Werk. Zulke onvoorspelbare dingen maak ik vaak mee."

"Er zit een mystieke kant aan het leven en aan wat er gebeurt. Daar zijn altijd en overal voorbeelden van. Altijd valt er iets samen, altijd is er een associatie, een ongevraagde inval, een sprong buiten de orde, of zelfs iets absurds. Op het juiste moment valt je iets in, een idee uit het hart, niet gevoed door ratio-

nele overwegingen. Want wie gaat er nu een ark bouwen als je niet zeker weet dat het hard gaat regenen? En hoe kun je het onuitsprekelijke woorden geven? Hoe kun je dan troosten? In gesprekken viel me soms plotseling een woord in. Vaak hoor ik van mensen jaren later dat ik ooit een woord heb gesproken dat me inviel, en hoe hen dat geholpen heeft. 'Dat was precies raak', zeiden ze. Maar ik wist op dat moment van niets, voelde me onmachtig. En ook nu kan ik het niet terughalen. Maar de Israëlische dichter Nathan Alterman zegt het zo: 'Woorden kijken elkaar aan en raken buiten zinnen.' Het heeft zin om naar woorden te blijven zoeken. Zo heeft iedereen onvermoede

mogelijkheden in zich, die 'toevallig' naar buiten komen als dat nodig lijkt. Dat leidt mij tot de overtuiging van een zekere kosmische ordening. Je wordt je ervan bewust dat die er altijd is. Zoals Einstein ooit zei: *'Coincidence is Gods way of remaining anonymous.'* Laat het mysterie zijn werk doen."

Pastoraat en coaching: lessen voor leiders en coaches

"Er is altijd hoop. Eens zullen Palestijnen en Joden elkaar in de armen sluiten, en alle andere mensen die nu nog tegenover elkaar staan. Je moet geloven en blijven geloven. En aan vrede werken. De draad vasthouden. Want als het nu niet is, als we het nu niet aanpakken, wanneer dan wel?"

Wat valt er voor coaches te leren van het leven en werk van Awraham Soetendorp? Wat is nuttig om te ontwikkelen? In antwoord noemt hij de volgende aspecten: "Er zijn, erbij zijn, bij iemand zijn, naast iemand staan is essentieel om elkaar te kunnen helpen. Er voor iemand zijn is belangrijker dan welke aanpak of methode ook. Werk daaraan. Opnieuw: compassie is een werkwoord."

"Zie coaching vooral als een wederkerig gebeuren, ook al verschillen de rollen. Beurtelings leraar en leerling? Natuurlijk! Een dag waarin je niet leert is een verloren dag. En je leert veel van mensen die met een probleem tobben." "Als leider en begeleider: vertel rustig dat je foute inschattingen hebt gemaakt, of het ook niet weet. En vertel de context."

"Geef emoties de ruimte, bijvoorbeeld de ontredning van iemand die net gehoord heeft dat zij nog maar een maand of drie te leven heeft; ga niet sussen of beredderen om je eigen gevoelens van angst of ongemak weg te duwen." "Probeer om in medewerkers of coaches de talenten te ontdekken waarvan zij zichzelf nog niet bewust zijn, en om voorwaarden te schep-

pen waarin deze talenten tot wasdom kunnen komen."

"Geloof in de mogelijkheden van mensen, en dat religie daarbij kan helpen."

"Maar het belangrijkste is het wonderlijke vermogen om coincidenties toe te laten, het toeval niet te willen beheersen, plotselinge verbanden te zien. Open te staan voor de kosmische orde. Mijn pastorale intentie is altijd, dat de persoon die bij mij komt lichter weggaat dan hij gekomen is. En vergeet niet: ieder mens heeft zoveel geheimen, zoveel mogelijkheden in zich, iedereen brengt zijn hele leven mee in het contact. Daar vind je de mogelijkheden, daar valt van te leren. Iedereen is zowel meester als leerling, altijd, ook de rabbijn, de pastor en de coach." ■

Reageren? redactie@tvc.nl

Referenties

- Koppel, C.A. van de, Pol, W.H. van de, & Soetendorp, A. (1972). *Monotheïsme*. Amsterdam: Agon Elsevier.
- Soetendorp, A. (1983). *Volgend jaar in Jeruzalem: Rabbijn in Nederland*. Bussum: De Haan.
- Soetendorp, A. (1988). *Als het nu niet is, wanneer dan wel*. Amsterdam: Balans.
- Soetendorp, A. (1995). *Er was een rabbijn in de klas: Lezingen* (ingeleid en weergegeven door Lize Stilma). Baarn: Callenbach.

Ad Maas is pedagoog, coach, publicist en adviesraadslid van het Tijdschrift voor Coaching. www.bureaupubliciteit.nl

Sijtze de Roos is president van de ANSE en redactielid van het Tijdschrift voor Coaching.